



Силабус
навчальної дисципліни
Методи та прийоми лінгвістичних досліджень
2023-2024 навчальний рік

Освітня програма	Освітньо-професійна програма «Середня освіта (українська мова і література). Англійська мова»
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.01 Українська мова і література
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	факультатив
Викладач	кандидатка філологічних наук, доцентка Ольга СОПІНА
Кафедра	української мови та славистики
Посилання курс на сайті університету	https://edu.bdpu.org/course/view.php?id=3691
Контактний телефон	+38 050 640 40 05
E-mail викладача:	senichevaolga76@gmail.com

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3/ 90 год.	12 год.	12 год.	66 год.	-

Семестр: 7.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: парадигма дослідження, методологія, методи та прийоми лінгвістичного аналізу.

Метою викладання навчальної дисципліни “Методи та прийоми лінгвістичних досліджень” є систематизація знань про традиційні, класичні методи дослідження та ознайомлення магістрантів із специфікою сучасних теоретичних та експериментальних методів дослідження мовних явищ у різних галузях лінгвістики.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни “Методи та прийоми лінгвістичних досліджень” є 1) ознайомлення із сучасними тенденціями мовознавства; 2) засвоєння специфіки сучасних методів дослідження; 3) вдосконалення навичок самостійної роботи із науковою літературою з урахуванням методики сучасних прийомів вивчення лінгвістичного матеріалу; 4) формування у магістрантів навичок самостійного аналізу мовного матеріалу.

Обов’язковою складовою частиною навчального процесу є самостійне опрацювання відповідної наукової та спеціальної літератури, спрямованої на розвиток навичок науково-дослідницької роботи в області лінгвістики. Передбачено самостійну роботу з підручниками, посібниками, термінологічними та іншими видами словників, навчальною та довідковою літературою.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде **знати**:

- 1) основні поняття методології та методик лінгвістичного дослідження;
- 2) основні тенденції та напрями сучасних методик дослідження з урахуванням зміни лінгвістичної парадигми;
- 3) теоретичні засади відомих зарубіжних та вітчизняних вчених.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде **вміти**:

- 1) вільно володіти лінгвістичною терміносистемою з методів та прийомів лінгвістичних досліджень;
- 2) умотивовано обирати та застосовувати спеціальні й загальнонаукові методи для проведення наукового дослідження;
- 3) накопичувати власний банк знань за рахунок значущої інформації, необхідної в науково-дослідницькій діяльності.

**ЗМІСТ КУРСУ:
МОДУЛЬ 1
Змістовий модуль 1. Вступ**

Тема 1. ВСТУП.

Питання про час зародження науки про мову. Теорія лінгвістичного методу. Поняття лінгвістичного методу. Загальнонаукові та спеціальні методи. Порівняння. Дедукція. Індукція. Аналіз. Синтез. Гіпотеза. Методи порівняльно-історичного та типологічного вивчення мов. Структурні методи. Математичні методи. Функціональні методи.

Тема 2. ПРИЙОМИ ЗАГАЛЬНИХ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ МЕТОДІВ.

Основні методи лінгвістичного дослідження. Часткові методи лінгвістичного дослідження. Конкретно-практичні методи лінгвістичного дослідження. Методи аналізу художнього тексту.

Змістовий модуль 2. Описовий метод

Тема 3. ОПИСОВИЙ МЕТОД.

Описовий метод як аспект дослідження ярусів структури мови. Концепції В.І.Кодухова та Ю.С.Степанова. Етапи описового аналізу: виокремлення із тексту мовних та мовленнєвих одиниць; знаходження структурних одиниць; інтерпретація номінативно-комунікативних та структурних одиниць; категоріальний та дискретний аналіз; компонентний та контекстуальний аналіз.

Типи прийомів описового аналізу. Прийоми зовнішньої інтерпретації: соціологічні; логіко-психологічні; артикуляційно-акустичні; прийоми міжрівневої інтерпретації; дистрибутивна методика. Прийоми внутрішньої інтерпретації: класифікація та систематизація; розкриття будови виокремлених одиниць, категорій та їх зразків.

МОДУЛЬ 2

Змістовий модуль 3. Методи порівняльного мовознавства

Тема 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ МЕТОД.

Порівняльно-історичний метод. Теоретичні засади Ф.Боппа, О.Востокова, Я. Грімма, Р.Раска та ін. Історико-порівняльний метод. Прийом внутрішньої реконструкції. Прийом хронологізації. Абсолютна хронологія. Прийом відносної хронології. Діалектографічні прийоми. Прийом культурно-історичної інтерпретації. Текстологія. Предмет лінгвістичного джерелознавства.

Сучасні дослідження порівняльного мовознавства.

Тема 5. ЗІСТАВНИЙ МЕТОД.

Загальна характеристика зіставного методу. Ідеї І.О. Бодуена де Куртене. Внесок Є.Поливанова, Л.Щерби, С.Бернштейна, Ш.Баллі, В.Гака у теорію та практику зіставних досліджень. Практичні цілі порівняльно-типологічного дослідження мов.

Порівняльно-зіставне вивчення споріднених та неспоріднених мов. Встановлення основ зіставлення. Прийоми зіставлення. Прийом мовного зіставлення. Прийом ознакового зіставлення. Зіставна інтерпретація.

Проблема контрастивної лінгвістики. Поняття конфронтативної лінгвістики. Мета контрастивних досліджень. Внесок Р.Ладо у конфронтативні дослідження.

Типологічна характеристика мови та типологічна класифікація мов. Морфологічна класифікація. Синтаксична класифікація. Таксонімія мов.

Проблеми мовних універсалій. Звдання теорії мовних універсалій. Актуальні проблеми сучасної теорії універсалій, перспективи подальших досліджень.

Змістовий модуль 4. Структурні методи дослідження.

Тема 6. СТРУКТУРНИЙ ОПИС МОВ.

Етапи розвитку структурної лінгвістики. Мета структурного опису.

Дистрибутивний аналіз. Сутність дистрибуції. Типи дистрибуції елементів.

Трансформаційний аналіз. Аналіз за безпосередніми складниками.

Компонентний (семний) аналіз. Поняття семми. Денотативні та конотативні семми. Класифікації сем: класеми, архісеми, диференційні семми.

Тема 7. ЛОГІКО-СЕМАНТИЧНЕ ОБЧИСЛЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ.

Аксиоматичний метод. Формалізована теорія. Структурно-математичні моделі. **Математичні методи** та прийоми аналізу у мові. Кількісні прийоми вивчення мови й тексту.

Автоматизація лінгвістичних робіт. Експериментально-фонетичні методи. Соматичні методи. Пневматичні прийоми. Електроакустичні прийоми. Машинний переклад. Комп'ютерні розроблення перекладу.

МОДУЛЬ 3

Змістовий модуль 5. Сучасні методи дослідження

Тема 8. ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ МЕТОД.

Сутність функціоналізму. Побудова функціонального поля. Концепції поля різних теорій: В. Адмоні, Л.Вайсгербер, О.Золотової, Л.Іванової та ін.

Основні положення теорії поля. Структура поля: ядро та периферія. Синтаксичне поле речення у російській мові. Структура сучасної стилістики російської мови в аспекті поля.

Тема 9. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ.

Методи когнітивної лінгвістики. Концептуальний аналіз. Методики опису концептів. Семантико-когнітивний опис концептів. Побудова номінативного поля концептів. Експериментальні методки дослідження концептів. Когнітивна інтерпретація. Моделювання концептів.

Змістовий модуль 6. Новітні методи дослідження

Тема 10. МЕТОДИ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ.

Соціолінгвістика як розділ мовознавства. Основні поняття соціолінгвістики. Напрями досліджень в соціолінгвістиці.

Методи дослідження соціолінгвістики. Методи збору матеріалу, методи його обробки. Методи оцінювання достовірності отриманих даних і їхньої змістової інтерпретації.

Тема 11. МЕТОДИ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ.

Лінгвокультурологія як наука. Опис відношень мови і культури, мови і етносу, мови і народного менталітету.

Ономасіологічний аналіз. Етимологічний аналіз. Аналіз метафори (за Дж. Лакоффом). Метод семантичного лінгвокультурологічного поля. Методи польової етнографії.

Тема 12. МЕТОДИ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.

Теорія прототипів Е. Рош та Дж. Лакоффа. Когнітивізм. Когнітивна лінгвістика в системі наук. Категоризація та концептуалізація дійсності. Концепт як основне поняття когнітології. Концепт – поняття – значення. Структури представлення (репрезентації) концепту у свідомості: схема, фрейм, сценарій (скрипт), мисленневий образ, картина.

Методи когнітивних досліджень.

Методи навчання: словесні (лекція, бесіда, навчальна дискусія), наочні (спостереження, ілюстрування, відеометоди), практичні (вправи різних типів, комплексні контрольні завдання), домашні завдання, самостійна робота, диспут, постерна робота.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): курс „Методи та прийоми лінгвістичних досліджень” на філологічних факультетах педагогічних університетів належить до числа дисциплін, що мають важливе теоретичне і практичне значення, оскільки вміння робити лінгвоаналіз мовних одиниць, текстів полягає не лише у виробленні навичок наукового дослідження, а й у демонстрації окремих методик лінгвістичних досліджень із метою застосування їх при написанні кваліфікаційних робіт. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу; інших видів політики перед документами, що регулюють навчальний процес у ЗВО.

Відвідування курсу: конспекти лекцій, розпис тем та завдань з кожної теми (домашнє завдання, проект, постер) для практичних занять (або семінарів), слайди будуть завантажені в електронну систему Moodle та скриньку групи. Зауважте, що конспекти лекцій дають лише загальний контур тем, що обговорюються на заняттях. Вони не містять усіх важливих деталей. Відвідування занять – обов'язковий компонент вашої навчальної діяльності. Вам потрібно бути присутнім на заняттях, готовим до виконання тестів і завдань. Якщо ви пропускаєте поточні заняття, вам рекомендується самостійно прочитати (або вивчити) поданий матеріал та уточнити інформацію, що обговорювалася на занятті, у своїх одногрупників.

Технічне і програмне забезпечення/обладнання, наочність:

- робоча програма курсу;
- тексти лекцій;

- мультимедійні презентації лекцій;
- плани практичних занять та завдань до самостійної роботи;
- доступ до дистанційного курсу на сайті університету.

Список рекомендованих джерел:

Основний

1. Дойчик О. Я. Сучасні лінгвістичні теорії: метод. рекомендації. Івано-Франківськ: ПНУ, 2015. 68 с.
2. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії / А.П. Загнітко. Донецьк: ДонНУ, 2006. 338 с.
3. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. Київ: Вища школа, 1984. 120 с.
4. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : посібник для вузів. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.

Допоміжний

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 343 с.
2. Дащенко Н. Лінгвістика тексту й основи лінгвоаналізу : методичні рекомендації. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 63 с.
3. Дистрибутивний аналіз. Методика безпосередніх складників. Трансформаційний аналіз – методи лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс]. URL: <http://www.bestreferat.ru/referat-163373.html2>.
4. Міщенко М. М. Українські національні архетипи: від колективного несвідомого до усвідомленої національної ідентичності (до актуальності методології архетипічного аналізу). [Електронний ресурс]. URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/articles/etic/Mishhenko-M.M.-Ukrayinskinatsionalni-arhetypy.pdf>.
5. **Ещенко Т. А.** Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія / науковий редактор проф. Степаненко М. І. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
6. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. 187 с.
7. Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві. Львів, 2008. 432 с.
8. Методи лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс]. URL: http://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65625b3ac68a5c53b88521216c27_0.html.
9. Миронюк Н. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : збірник вправ і завдань. Київ: Вища школа, 1993. 159 с.
10. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. Київ: ВЦ Київський університет, 1999. 308с.

Інформаційні ресурси

1. bdpu.org : сайт Бердянського державного педагогічного університету .
2. <http://www.slovyk.net>.
3. <http://www.wikipedia.org>.
4. <http://www.ostriv.in.ua>.
5. <http://www.ukrlit.vn.ua>.
6. <http://www.ukr-in-school.edu.ua.net>.
7. <http://www.nsu.ru/education/virtual/discourse.htm>.
8. <http://www.mova.dn.ua>.
9. http://ruthenia.info/text/lang/index_all.htm.
10. <http://litopys.org.ua/links/inmovoyn.htm>.
11. <http://www.novamova.com.ua>.
12. <http://www.mova.info>.
13. <http://ulif.org.ua>.
14. <http://lingvoforum.net>.